

PORUCHY SPRÁVANIA U DETÍ V DETSKOM DOMOVE A V PREVÝCHOVNOM ZARIADENÍ Z POHLADU VYCHOVÁVATEĽOV

Albín Škoviera, Kateřina Rajnohová

Anotácia: Príspevok prezentuje výskumné zistenia o tom, ako vychovávatelia v českých detských domovoch a detských domovoch so školou vnímajú problémové správanie a poruchy správania u detí s nariadenou ústavnou výchovou (starostlivosťou), frekvenciu i závažnosť týchto porúch, ale i to ako ku nim pristupujú.

Kľúčové slová: *dieťa, detský domov, detský domov so školou, poruchy správania.*

Úvod

Aj napriek tomu, že sa od roku 1993, teda po rozdelení Československa a vytvorení dvoch samostatných štátov, smerovanie slovenskej a českej inštitucionálnej výchovnej starostlivosti o deti s problémovým správaním a s poruchami správania čiastočne menilo, ostal tu stále nielen veľký priestor spoločnej minulosti, ale i možnosť vnímať smerovanie v tom druhom štáte kriticky, alebo naopak, ako inšpiráciu.

Jednu z prvých zmien, ktorú sme zákonom 279/1993 Z. z. na Slovensku realizovali, bola zmena v pomenovaní zariadení. Diagnostické ústavy sme premenovali na diagnostické centrá, detské výchovné ústavy a výchovné ústavy pre mládež sme najprv premenovali na reedukačné domovy a neskôr, zákonom 245/2008 Z. z., na reedukačné centrá. Pokiaľ ide o detské domovy, v nich sa uskutočnilo toľko zmien, od ich presunu pod sociálny rezort, zmeny ústavnej výchovy na ústavnú starostlivosť, cez „vnútornú diferenciaciu“ so špecializovanými skupinami až po ich reálnu de-pedagogizáciu (Škoviera, 2015), že by o tom mohla byť rozsiahla samostatná štúdia.

Od roku 2019 už dokonca na Slovensku de iure nemáme ani detské domovy. Spolu s krízovými strediskami a s resocializačnými strediskami sme ich zastrešili pod novovzniknuté centrá pre deti a rodiny. Len pre porovnanie: z hľadiska názvov realizovali v Česku jedinú zmenu – detské výchovné ústavy sa zmenili na detské domovy so školou (DDŠ). Tie sú teda do istej miery paralelou našich reedukačných centier (pre deti). V Česku celý systém doplnili o strediska výchovnej péče ako denného stacionárneho alebo pobytového zariadenia výchovnej prevencie. Tie sú, na rozdiel od zaniknutých a kedysi do istej miery „paralelných“ slovenských centier výchovnej a psychologickéj prevencie, dodnes jedným zo skutočne základných a funkčných prvkov systému práce s deťmi a mládežou s problémovým správaním a poruchami správania.

Z hľadiska nášho príspevku (vychádza z výskumnej časti diplomovej práce spoluautorky príspevku Kateřiny Rajnohovej „Poruchy chování u dětí umístěných v DD a DDŠ z pohledu vychovatele“), je podstatné to, že napriek týmto zmenám sú tu v oboch štátoch na základe súdneho rozhodnutia (nariadenie ústavnej starostlivosti/ ústavnej výchovy) v inštitúciách deti a mládež s podobným problémovým správaním a sú tu ich vychovávatelia, ktorí tieto problémy nejako vnímajú, hodnotia a pracujú s nimi. Tí, aj napriek tomu, že mnohí poznajú aspoň orientačne vymedzenia porúch správania podľa MKCH-10 či DSM 5, majú svoj vlastný koncept problémového správania a porúch správania, ktorý je spojený oveľa viac jednak s ich osobnými hodnotami a normami, postojmi a praxou, jednak s hodnotami prezentovanými ich „materskou“ inštitúciou, než dvoma uvedenými manuálmi.

Vychovávateľ ako ústredná postava výchovného procesu

Napriek tomu, že v širšom význame slova chápeme pod pojmom vychovávateľ každého človeka, ktorý sa reálne podieľa na formovaní niekoho iného (rodič, učiteľ, tréner, osobný vzor ap.), v tomto príspevku ide o vychovávateľa ako odbornú pedagogickú profesiu v konkrétnych typoch zariadení – v detskom domove a v detskom domove so školou. (Považujeme za dôležité tu poznamenať, že v Česku, na rozdiel od Slovenska, ešte aj dnes ostal vychovávateľ v detskom domove ústrednou postavou výchovného procesu). Na jednej strane existujú výchovné prístupy vychovávateľov, ktoré sa snažia o optimálne rozvoj pozitívneho potenciálu dieťaťa, na druhej strane existujú prístupy, ktoré majú svoje čiastkové úskalia. Helus (2009) uvádza štyri typy „rizikových“ vychovávateľov a toho, ako chápu napĺňanie svojej úlohy:

- Vychovávateľ chápe dieťa ako akýsi „tvárny“ materiál, ktorý potrebuje sformovať presne tak, ako si sám stanovil. Funguje tu podriadenosť dieťaťa bez ďalšej možnosti jeho vlastného objavného zvedavého zisťovania a dopytovania sa. Dieťa síce v konečnom výsledku dosiahne to, čo potrebuje, ale bez nejakého väčšieho procesuálneho úsilia, ktoré by ho posunulo skutočne dopredu.
- Vychovávateľ chápe dieťa ako ohrozenie. V prípade rodičov je to spojené s uvedomením si toho, s čím všetkým je starostlivosť o dieťa a jeho výchova spojená a čo všetko musí („pre neho“) obetovať. U vychovávateľov a učiteľov je situácia trochu iná. Majú pocit, že ich dieťa zhadzuje, zosmiešňuje, znemožňuje pred ostatnými. V súvislosti s tým mu nedôveruje, teda aj každý dobrý úmysel dieťaťa vopred spochybňuje. Dieťa stráca zmysel, nevidí dôvod, prečo sa má ďalej usilovať.
- Vychovávateľ chápe dieťa ako niekoho, kto môže naplňať jeho nenaplnené ambície. Napr. rodičia si potrebujú cez svoje deti niečo dokazovať. „Tlačia“ deti do niečoho, na čo sami nemali alebo to nemohli urobiť. To isté sa môže prejavovať aj u vychovávateľov, ktorí vidia určitý potenciál u svojich zverencov a donútia ich ísť určitým smerom. Pokiaľ na to dieťa naozaj má predpoklady, nemusí na tom byť nič zlé. Problém nastáva v prípade, že „dieťa na to nemá“ a následne je preň frustrujúce, že nemôže dosiahnuť očakávania.
- Ochránarsky vychovávateľ. Ide o jednotlivca, ktorý si vyberie jemu z vlastných dôvodov blízke dieťa a snaží sa ho za každú cenu a pred každým chrániť. V konečnom dôsledku sa to však premieta do neschopnosti dieťaťa sa samostatne brániť, komunikovať a zapadnúť do skupiny či spoločnosti.

Aj odborné predstavy o práci vychovávateľa existujú v širokom diapazóne. Rink (2005) hovorí o vychovávateľovi ako manažérovi výchovných situácií a výchovného procesu, Fúsková a ďalší (2018) o vychovávateľovi ako dôležitej vzťahovej osobe. Sme presvedčení o tom, že práve v oblasti náhradnej inštitucionálnej výchovy by mala dominovať táto druhá poloha.

Výskumná sonda a jej výsledky

V našej výskumnej sonde sme si stanovili dva hlavné ciele: „Zistiť, či existujú rozdiely (a charakterizovať ich), vo vnímaní porúch správania u vychovávateľov v detských domovoch a detských domovoch so školou“ a „Zistiť rozdiely a podobnosti v prístupoch pri riešení porúch správania detí vychovávateľmi v detskom domove a vychovávateľmi v detskom domove so školou“.

Ako čiastkové výskumné ciele sme si stanovili:

- Zistiť, s akými výchovnými problémami sa vychovávatelia najčastejšie stretávajú a či sa to typom zariadenia líši.
- Zistiť, aké sú rozdiely v chápaní porúch správania u vychovávateľov v detských domovoch (ďalej DD) a detských domovoch so školou (ďalej DDS).
- Zistiť, aké sú rozdiely v prístupoch k vybraným poruchám správania a aké prejavy sa vychovávateľom najhoršie zvládajú.
- Zistiť, ako vychovávatelia v DD a DDS nakladajú s odmenami a tresty u zverených detí, a či sa to typom zariadenia líši.
- Zistiť, aká oblasť u detí je podľa vychovávateľov najlepšie a najhoršie ovplyvniteľná a či sa to typom zariadenia líši.
- Zistiť, či sa líšia označenie najčastejšie príčiny porúch správania podľa vychovávateľov v DD a DDS.

Výskumný problém sme vymedzili štyrmi výskumnými otázkami:

- „*Aké sú rozdiely a podobnosti vo vnímaní porúch správania u vychovávateľov v DD a DDS?*“ (V dotazníku otázky → Čo je podľa Vás porucha správania? S akými výchovnými problémami sa najčastejšie stretávate? Aká je podľa Vás najčastejšia príčina vzniku porúch správania?)
- „*Aké sú rozdiely a podobnosti v prístupoch vychovávateľov k poruchám správania u zverených detí v DD a DDS?*“ (V dotazníku otázky → Aké výchovné prostriedky využívate najčastejšie? Ako pristupujete k dieťaťu s prejavom fyzickej agresie? Ako pristupujete k dieťaťu s prejavom verbálnej agresie? Čo robíte s deťmi, ktoré fajčia? Ako pristupujete k útekom zverených detí? Aké uplatňujete preventívne opatrenia pre zamedzenie vzniku porúch správania a ďalšieho rozvoja? Spolupracujete s ďalšími organizáciami zaoberajúcimi sa poruchami správania?)
- „*Aký majú vychovávatelia názor na odmeny a tresty v ich zariadení?*“ (V dotazníku otázky → Aká je Vami najčastejšie používaná odmena? Aký je Vami najčastejšie používaný trest? Aký máte názor na systém odmien a trestov vo vašom zariadení? Aký máte názor na fyzické tresty?)
- „*Aká je podľa vychovávateľov ich vlastná oblasť pôsobnosti v práci s deťmi?*“ (V dotazníku otázky → Aká je podľa Vás najlepšie a najhoršie ovplyvniteľná oblasť u zverených detí? Majú k Vám deti dostatočnú dôveru? Z akého dôvodu ste sa stali vychovávateľmi? Čo považujete za najdôležitejšie v práci s deťmi s poruchami správania? Aké správanie či prejavy sú pre Vás najťažšie zvládnuteľné?)

V našom výskumnom šetrení boli nezávislými premennými pohlavie, dĺžka praxe a typ zariadenia. Sformulovali sme tieto hypotézy:

- H 1** - *So systémom odmien a trestov v zariadení sú častejšie spokojní vychovávatelia s kratšou praxou ako vychovávatelia s dlhšou praxou.*
- H 2** - *Podpora fyzických trestov sa častejšie vyskytuje u vychovávateľov než u vychovávateľiek.*
- H 3** - *Vychovávatelia s dlhšou praxou a vychovávatelia s kratšou praxou sa líšia v preferencii výchovných prístupov k poruchám správania.*

H 4 - *Vychovávateľa v DD sa častejšie stretávajú s menej závažnými výchovnými problémami ako vychovávateľa DDŠ.*

H 5 - *Pri riešení fajčenia u detí im ženy – vychovávateľky, v porovnaní s mužmi – vychovávateľmi, vysvetľujú častejšie zdravotné riziká fajčenia oproti žiadnemu riešeniu.*

Ako výskumný nástroj sme zvolili neštandardizovaný dotazník s 24 otázkami. Otázky boli uzavreté, poloopené i otvorené. Tri otázky boli faktografické a zároveň nám stanovili dôležité premenné (typ zariadenia, dĺžka praxe, pohlavie), s ktorými sa ďalej pracuje. Bola tiež stanovená jedna eliminačná otázka, ktorá zisťovala, či majú vychovávateľa osobnú skúsenosť s prácou s deťmi vo veku 6-15 rokov. Ak by respondent odpovedal záporne, do výskumného šetrenia by nebol zaradený.

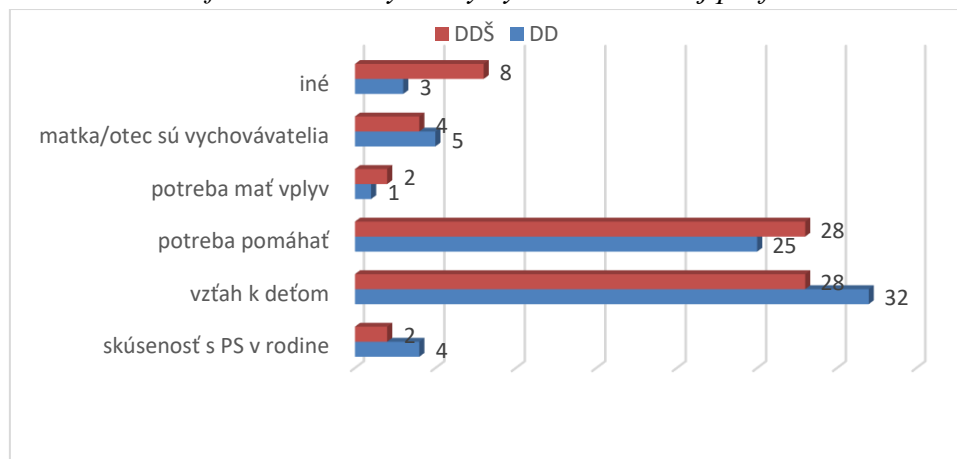
Výskum bol realizovaný v 11 zariadeniach v Královohradeckom kraji a v Pardubickom kraji. Vzorku tvorilo 59 vychovávateľov z DD (48 žien a 11 mužov) a 59 vychovávateľov z DDŠ (33 žien a 26 mužov). Dĺžka ich praxe je v Tab. č. 1. Z hľadiska Slovenska je v nej zaujímavé, hoci aj v Česku pomerne nízke, ale predsa len oveľa vyššie, zastúpenie mužov vo vzorke vychovávateľov DD. Napr. vo výskumnej vzorke Mihaľovej a Dubayovej (2012) bolo zo 105 vychovávateľov DD iba 9 mužov. Najnovšie slovenské štatistiky už uvádzajú vychovávateľov dokonca „bezpohlavne“, napriek tomu, že viacerí aj súčasní autori (napr. Fúsková, 2019, Pagáčová, 2019) a praktici potvrdzujú ich potrebnosť. (Vzhľadom na šírku výskumu uvádzame iba vybrané zistenia).

Tab. č. 1 – Dĺžka pedagogickej praxe

	do 5 r.	do 10 r.	nad 10 r.	celkove
DD	20 (34%)	6 (10%)	33 (56%)	59 (100%)
DDŠ	22 (37%)	15 (26 %)	22 (37 %)	59 (100%)

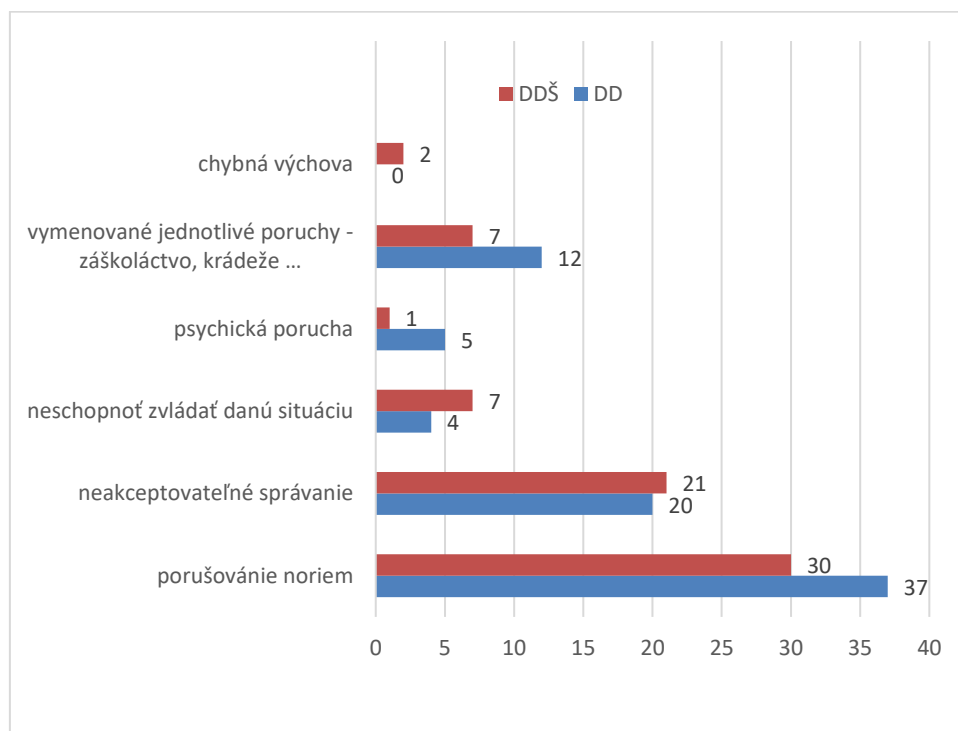
Graf č. 1 ponúka informácie o voľbe profesie vychovávateľ a dôvodoch tejto voľby (mohli uviesť dva dôvody) tak, ako ju prezentujú sami vychovávateľa. Vcelku očakávané prosociálne zdôvodnenie jednoznačne dominuje. Ak vidíme, aké majú vo vzorke zastúpenie vychovávateľa s praxou nad 10 rokov, je pravdepodobné, že nejde iba o proklamáciu.

Graf č. 1 – Dôvody voľby vychovávateľskej profesie

V Grafe č. 2 – Obsah pojmu poruchy správania - nám išlo o to zistiť, čo vychovávatelia vlastne pod pojmi poruchy správania a problémové správanie chápu. Mohli uviesť dve možnosti. Nešlo nám o to, „nachytať ich“, či poznajú nejakú akademickú definíciu, ale o to, v akom rámci sa v tejto oblasti pohybujú. Napriek tomu mnohí vychovávatelia uviedli, že ide porušovaní noriem alebo neakceptovateľné správanie, ktoré má dlhšie trvanie. Je zaujímavé, že iba jeden vychovávateľ z DDŠ (na rozdiel od piatich z DD) uviedol ako problém psychickú poruchu dieťaťa. Vysoká miera zhody bola v dvoch relatívne „vágne“ formulovaných položkách - neakceptovateľné správanie a porušovanie noriem.

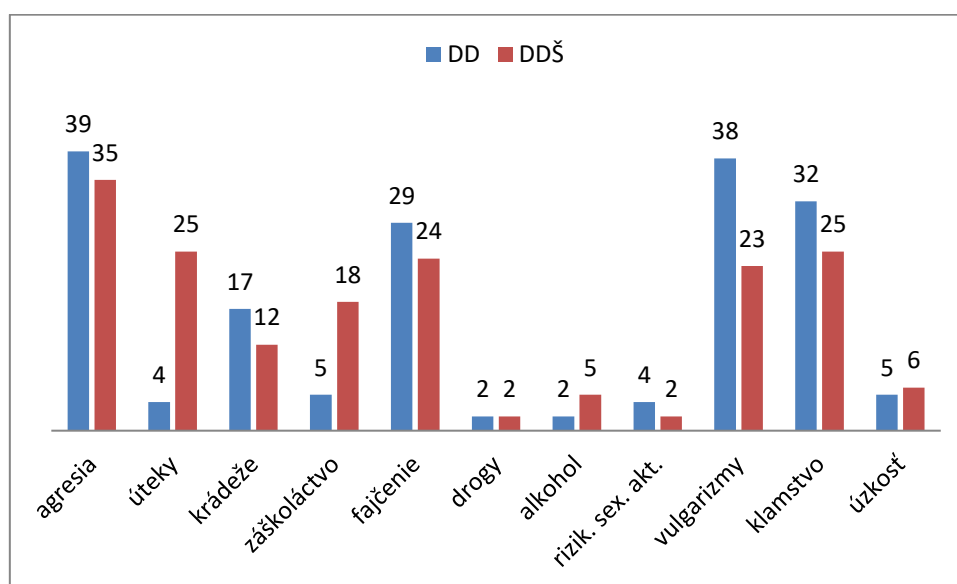
Graf č. 2 - Obsah pojmu poruchy správania podľa vychovávateľov

V Grafe č.3 – Frekvencia výskytu porúch správania – uvádzali vychovávatelia, podľa ich klasifikácie a videnia, tri najfrekvencovanejšie poruchy správania. Na prvý pohľad zaujme paradoxne vyšší výskyt agresie, fajčenia, krádeží, vulgarizmov a klamstva v DD než v DDŠ, keďže práve DDŠ sú prioritne určené pre deti s poruchami správania a správaním problémovým.

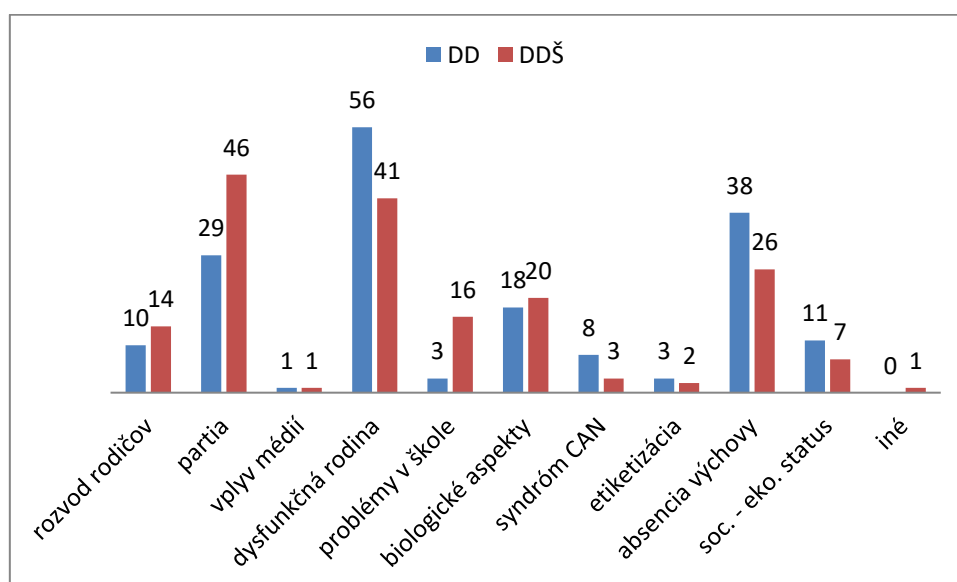
Až v šiestich položkách z jedenástich je ich častejší výskyt v DD. Jedným z dôvodov môže byť to, že súčasťou práce DDŠ býva hodnotiaci systém správania, ktorý vedie deti k väčšej sebaregulácii, ale i to, že práca vychovávateľa v DDŠ je štruktúrovanejšia, než v DD, že je viac zameraná na výchovu, nielen na starostlivosť. Otvorená je položka záškoláctva pri deťoch z DDŠ. Keďže je tu škola súčasťou zariadenia a záškoláctvo, pokiaľ dieťa nie je na úteku, v takýchto typoch zariadenia prakticky neexistuje, je pravdepodobné, že tu došlo k výskumnej nepresnosti. Vychovávatelia z DD odpovedali zrejme na aktuálnu situáciu spojenú s dochádzkou do školy mimo zariadenia, zatiaľ čo vychovávatelia z DDŠ viazali odpoveď na dôvody umiestnenia dieťaťa.

Graf č. 3 – Frekvencia výskytu porúch správania

Pokiaľ ide o Graf č.4, vychovávatelia mali vybrať tri najčastejšie príčiny vzniku porúch správania u detí umiestnených v ústavnej starostlivosti. Za najčastejšiu príčinu vzniku označilo až 94,9% vychovávateľov v DD dysfunkčnú rodinu. Naopak v DDŠ najviac vychovávateľov (78%) označilo zlú partiu, do ktorej sa dieťa dostane. Prekvapujúce, aspoň z nášho pohľadu, je veľmi nízke zastúpenie vplyvu médií, ale i vyššie hodnoty biologických vplyvov ako rozvodu rodičov.

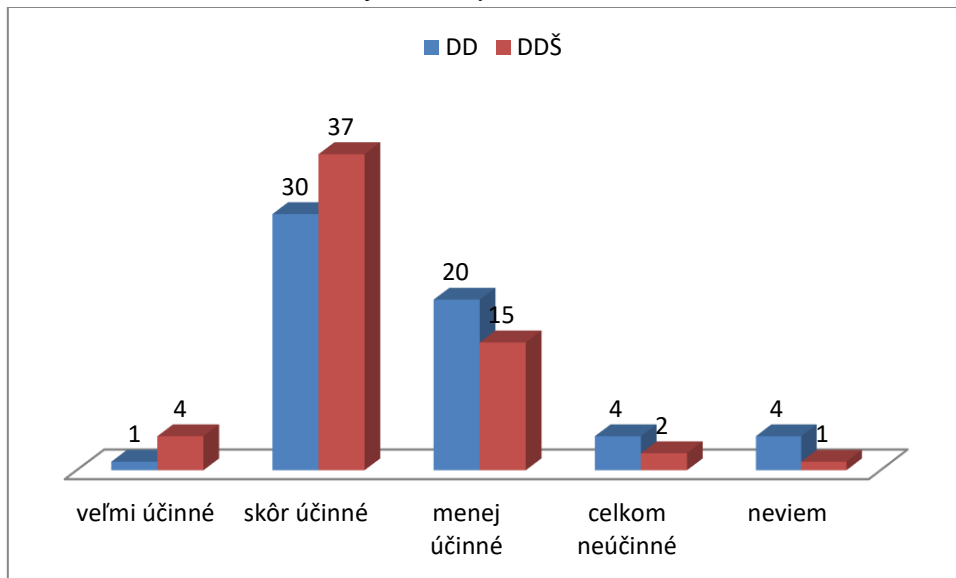
Graf č.4 – Etiopatogenéza porúch správania

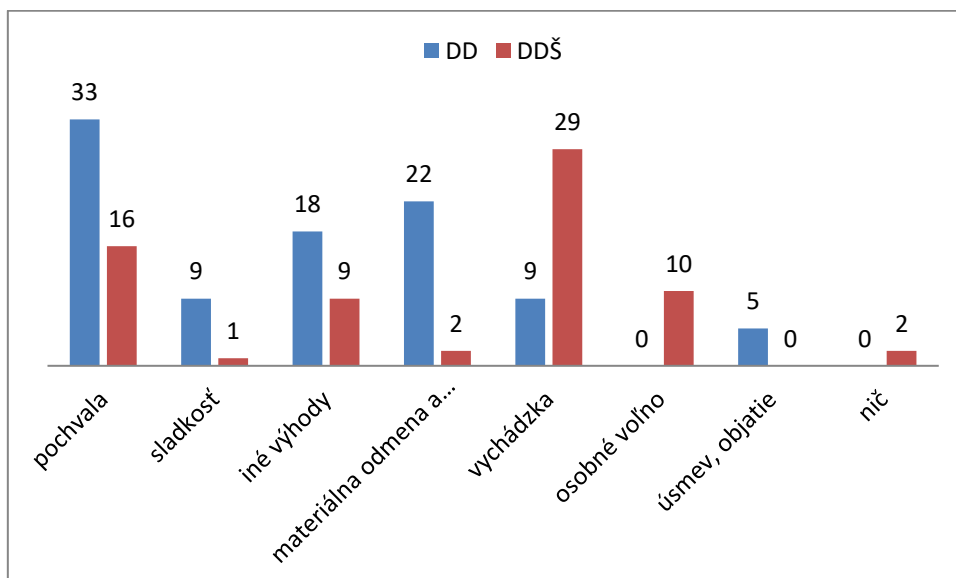
Grafy č.5 a č. 6 vyjadrujú dve polohy práce s deťmi v ústavnej starostlivosti – odmeny a tresty. Ukazuje sa, že vychovávatelia v DDŠ považujú odmeny za účinnejšie, než vychovávatelia v DD. Predpokladáme, že to súvisí s tým, že DDŠ je oveľa uzavretejšia

inštitúcia ako DD. Dieťa sa tu, na rozdiel od DD, o isté výhody a odmeny musí usilovať, nedostáva ich „zadarmo“. Napr. mimoriadna vychádzka pre dieťa z DDŠ má úplne inú hodnotu, ako pre dieťa z DD, ktoré chodí temer denne do školy mimo zariadenia a trávi mimo neho aj viac voľného času. Potvrzuje sa to i v Tab. č. 6, kde sa osobné voľno pre dieťa ako odmena v DD neobjavilo ani u jedného vychovávateľa a vychádzka v DDŠ má viac ako trojnásobnú hodnotu, ako v DD. Pri porovnávaní položky materiálna odmena a peniaze medzi nám napadá otázka, či je v poriadku podporovať až v takej miere materializmu detí v DD.

Graf č. 5 – Systém odmien

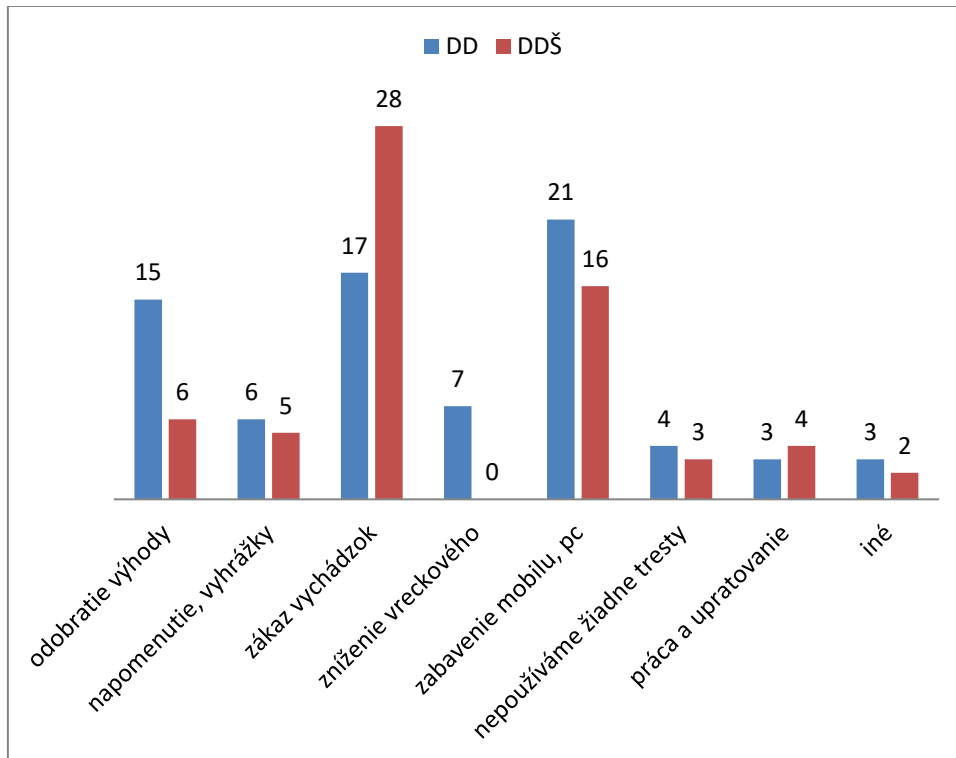
Graf č. 6 – Odmeny v DD a v DDŠ

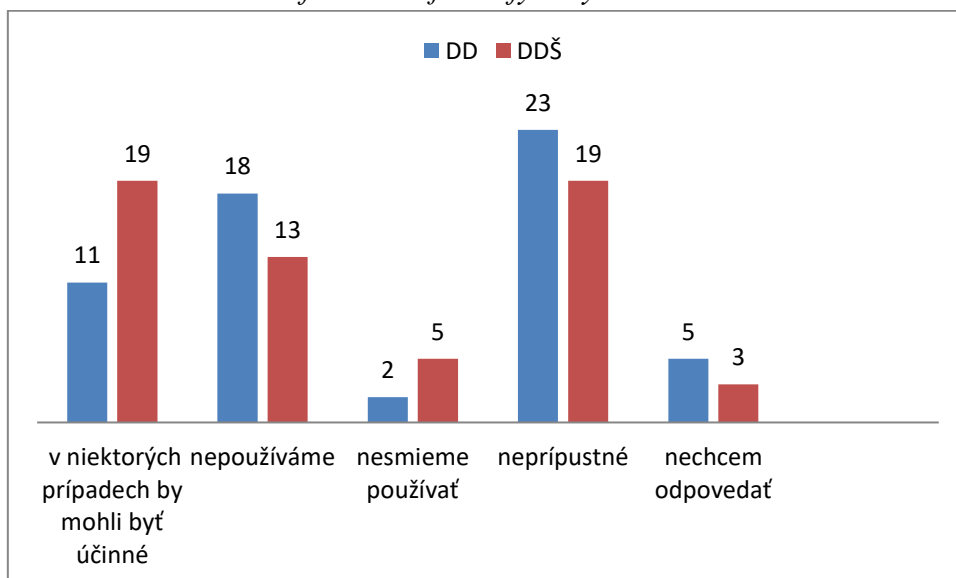
Grafy č. 7 a č. 8 sa týkajú trestov. Z Grafu č. 7 je čitateľné, že vychovávateľa v DD najčastejšie trestajú zabavením mobilu, či PC a zákazom vychádzok, v DDŠ sú prvé dve položky v opačnom poradí a inej miere pomeru. Zaujímavé je, že v DDŠ vôbec netrestajú

znížením vreckového. Z nášho pohľadu vnímame v oboch typoch zariadení ako veľmi problematické trestanie prácou. Aj práce, ktoré nám nepôsobia potešenie, je predsa potrebné urobiť a mali by byť rozdeľované všetkým primerane.

Graf č. 7 – Tresty v DD a v DDŠ

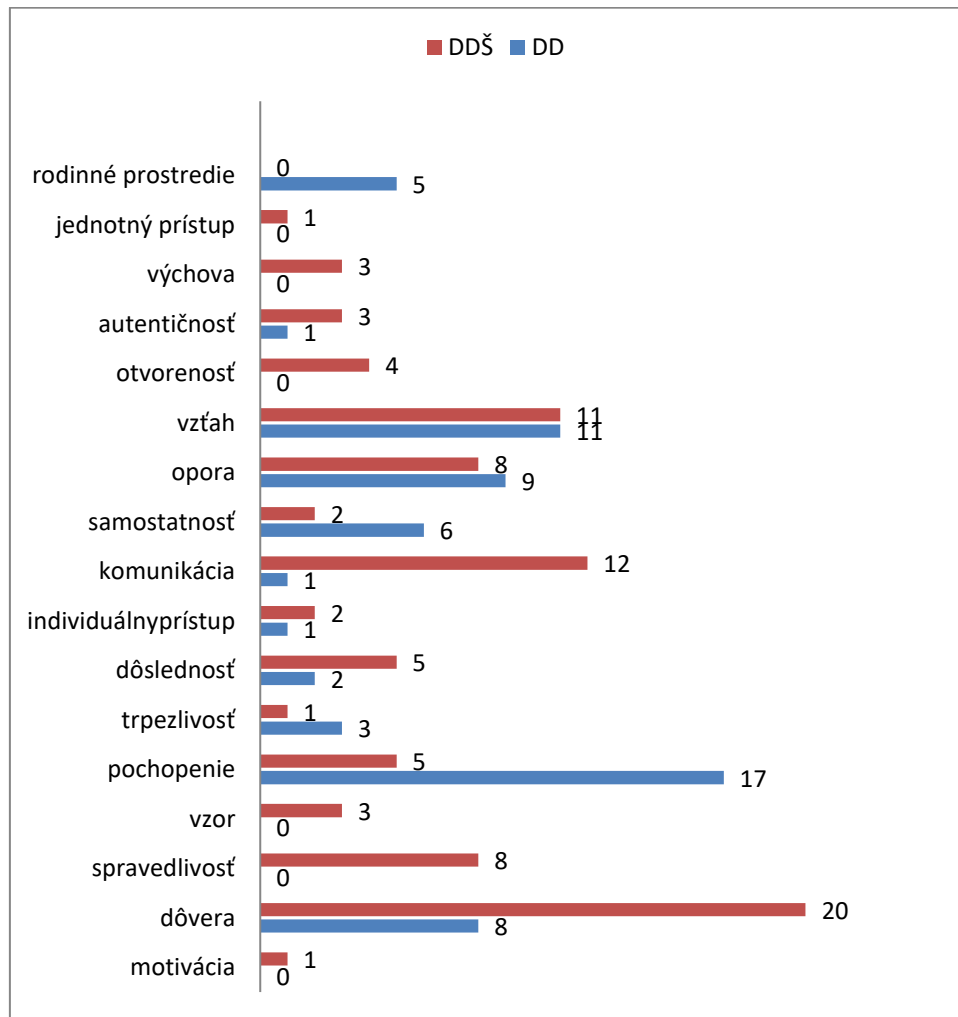
Graf č. 8 – Reflexia fyzických trestov

Graf č. 8 ponúka celý rad azda aj trochu špekulatívnych interpretácií. Ak takéto tresty nesmieme používať, znamená to, že ich nepoužívame? Prečo ôsmi vychovávateľa nechceli odpovedať? atď. Graf č. 8 však ponúka celkom zaujímavé názorové spektrum.

Graf č. 9 – Najdôležitejšie faktory pri práci s deťmi v DD a DDŠ

Graf č. 9 ponúka niekoľko zaujímavých podnetov:

- rodinné prostredie, ako dôležitý faktor, uviedli iba vychovávatelia v DD,
- je výrazný rozdiel medzi vnímaním dôležitosti komunikácia medzi vychovávateľmi DD a DDŠ,
- pochopenie vnímajú vychovávatelia v DD ako dôležitejšie ako v DDŠ, naopak dôveru vnímajú ako zásadnejšiu vychovávatelia v DDŠ, než vychovávatelia v DD,
- spravodlivosť ako dôležitý faktor uviedli iba vychovávatelia v DDŠ.

Pokiaľ ide o verifikáciu hypotéz, testovali sme ich použitím chí - kvadrátu dobrej zhody a testovacie kritérium sme si stanovili na hladine významnosti $\alpha = 0,01$. Neuvádzame postup a podrobnosti výpočtu, sú k dispozícii u autorov.

H 1 - So systémom odmiern a trestov v zariadení sú častejšie spokojní vychovávatelia s kratšou praxou ako vychovávatelia s dlhšou praxou sa nepotvrdila, rozdiely neboli štatisticky významné.

TK= 5,238. Kritická hodnota: $KH = \lambda_{21-\alpha} (3-1) * (3-1)$
TK < KH

KH= 13,2767

H 2 - Podpora fyzických trestov sa častejšie vyskytuje u vychovávateľov než u vychovávateľiek.

TK= 20,23   Kritická hodnota: $KH= \lambda_{21-\alpha} (2-1) * (5-1)$ KH= 13, 277
TK>KH

Keďže testovacie kritérium (TK) je väčšie ako kritická hodnota (KH), **H2** sa potvrdila. Po porovnaní empirických a teoretických početností bolo preukázané, že striktne proti fyzickým trestom sú častejšie ženy ako muži.

H 3 - Vychovávateľa s dlhšou praxou a vychovávateľa s kratšou praxou sa líšia v preferencii výchovných prístupov k poruchám správania.

TK = 9,324   Kritická hodnota: $KH= \lambda_{21-\alpha} (2-1) * (3-1)$ KH= 9,210
TK>KH

Štatisticky významný rozdiel sa medzi premennými potvrdil. Dĺžka praxe má vplyv na používanie výchovných prostriedkov na usmernenie porúch správania. Porovnaním teoretických a empirických početností sa však nepreukázalo, že vychovávateľa s dlhšou praxou využívajú častejšie terapeutické prístupy oproti režimovým opatreniam.

H 4 -Vychovávateľa v DD sa častejšie stretávajú s menej závažnými výchovnými problémami ako vychovávateľa DDŠ.

TK= 8,24   Kritická hodnota: $KH= \lambda_{21-\alpha} (2-1) * (2-1)$ KH= 6,635
TK>KH

Typ zariadenia má vplyv na závažnosť výskytu výchovných problémov. Preukázal sa častejší výskyt menej závažných výchovných problémov v DD a častejší výskyt závažnejších výchovných problémov v DDŠ.

H 5 - Pri riešení fajčenia u detí im ženy – vychovávateľky, v porovnaní s mužmi – vychovávateľmi, vysvetľujú častejšie zdravotné riziká fajčenia oproti žiadnemu riešeniu.

TK=0,27   Kritická hodnota: $KH= \lambda_{21-\alpha} (2-1) * (2-1)$ KH= 6,635
TK<KH

Štatisticky významný rozdiel medzi premennými sa v **H 5** nepotvrdil. Môžeme teda konštatovať, že pohlavie nemá vplyv na riešenie fajčenia u zverených detí vo výchovných inštitúciách.

Záver

Napriek tomu, že sa táto výskumná sonda realizovala v Českej republike, a to iba v Hradecokráloveckom a Pardubickom kraji, vnímame ju ako užitočnú. Ponúka totiž oveľa viac podnetov ako zovšeobecňujúcich záverov a striktných tvrdení. Práve ich reflexia v slovenskom prostredí by mohla a mala byť obohacujúca. Či už ide o činnosť a postavenie stredísk výchovnej péče, obsah práce vychovávateľa v DD, nízke zastúpenie mužov v slovenských detských domovoch, alebo nespokojnosť vychovávateľov DDŠ so zákonmi a ich neefektívnosťou a nedostatočnými kompetenciami vo vlastnej práci. Opakovane sa tieto informácie objavovali v poznámkach v dotazníku.

V tomto kontexte nám napadá, či má napríklad vôbec šancu ďalšia, v sociálnom rezorte obľúbená, väčšia centralizácia realizovaná spájaním rôznorodých zariadení do centier pre deti a rodinu, priniesť vyššiu kvalitu odbornej práce ale i spokojnosti klientely v bývalých detských domovoch, krízových strediskách a resocializačných strediskách. Otvorená ostáva aj

otázka, či má sociálny rezort v súčasnej koncepcii vôbec potenciál realizovať výchovné úlohy v DD aspoň na takej úrovni, ako je to v aktuálne v českých DD v školskom rezorte. Či jeho zameranie sa na materiálny nadštandard, tzv. napĺňanie základných potrieb, nie je z hľadiska výchovy detí v konečnom dopade škodlivý.

Respondenti výskumu v poznámkach okrem iného upozorňovali (aj na Slovensku známy) prehnaný záujem neziskových organizácií a „rôznych ombudsmanov“, ktorí sa snažia chrániť práva detí, ale realizujú to oddelene od ich miery zodpovednosti a plnenia si povinností. Je to určite záslužná činnosť, ale nie je vhodné ju uplatňovať „s klapkami na očiach“. V tomto smere sú rôzne iniciatívy v skutočnosti vo vzťahu k výchove či dokonca prevýchove dieťaťa kontraproduktívne.

Použitá literatúra:

FÚSKOVÁ, J., KUSÝ, P., VAŠKO, L. 2018. Percepcia rodiny u adolescentov a mladých dospelých v náhradnej starostlivosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 52, 2018, č. 1, s. 36–49. ISSN 0555-5574

HELUS, Z. 2009. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3676-285.

MIHALOVÁ, D., DUBAYOVÁ, T. 2012. Psychická deprivácia detí v detských domovoch rodinného typu . In: *Študent na ceste k praxi [elektronický zdroj] : zborník príspevkov z Prvej študentskej vedeckej konferencie v odbore špeciálna a liečebná pedagogika*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-555-0591-6. online, s. 146-154.

PAGÁČOVÁ, A. 2019. Špecifiká náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v Centre pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové mesto nad Váhom. *Mladá veda*, roč. 7, č.1, s.84-110. ISSN 1339-3189 . <http://www.mladaveda.sk> (online)

RAJNOHOVÁ, K. 2020. *Poruchy chování u dětí umístěných v DD a DDŠ z pohledu vychovatele*. Diplomová práca. Univerzita Pardubice. Školiteľ: A. Škoviera

RINK, J. E. 2005. *Praktická pedagogika*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223 2133-8

ŠKOVIERA, A. 2015. Transformácia náhradnej starostlivosti na Slovensku – proklamácie a realita. *Sociální pedagogika / Social Education*, ročník 3, číslo 2, str. 64-75. ISSN 1805-8825

Zákon č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinný od 25.04.2020